

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО**

Яворська Т. І.

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Курс лекцій

для здобувачів ступеня вищої освіти магістра зі спеціальностей

076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

075 «Маркетинг»

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

051 «Економіка»

281 «Публічне управління та адміністрування»

Мелітополь
2020

ДК 001.891(075.8)
Б 64

Автор: професор Яворська Т. І.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради факультету економіки та бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного
(Протокол № 7 від 26.05.2020)

Рецензенти :

- Н. В. Трусова – д. е. н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного;
- В. В. Нехай – д. е. н., доцент кафедри маркетингу, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного.

Яворська Т. І.

Методологія та організація наукових досліджень: курс лекцій / Т. І. Яворська. – Мелітополь: Люкс, 2020. – 190 с.

У курсі лекцій “Методологія та організація наукових досліджень” викладено основоположні поняття про науку та наукові дослідження, розглянуто різні форми організації наукових досліджень в Україні та надано їх характеристику, розкрито сутнісний аспект методології, методів дослідження та детально розглянуто спеціальні методи економічних досліджень, розкрито підходи до оформлення наукових праць різного рівня та побудови структури кваліфікаційної роботи магістра і змістове наповнення її складників.

УДК 001.891(075.8)
© Т. І. Яворська, 2020
© Люкс, 2020

ЗМІСТ

Вступ	5
Лекція 1. Основні поняття, які визначають суть наукових досліджень	6
1.1. Поняття про науку. Класифікація наук.....	6
1.2. Наукове пізнання і наукове дослідження.....	12
1.3. Класифікація та етапи наукового дослідження.....	17
1.4. Особливості проведення наукових досліджень економічного та управлінського характеру.....	22
Питання для самоперевірки засвоєних знань.....	31
Лекція 2. Організація наукових досліджень	32
2.1. Фіксація основних результатів наукових досліджень.....	32
2.2. Організаційні сфери наукових досліджень в Україні.....	37
2.3. Організація наукових досліджень у вищих закладах освіти.....	43
2.4. Наукові та науково – педагогічні кадри: ступені, посади та звання.....	49
Питання для самоперевірки засвоєних знань.....	54
Лекція 3. Інформаційне забезпечення наукової діяльності	55
3.1. Класифікація інформаційного забезпечення наукових досліджень.....	55
3.2. Характеристика інформаційних документів.....	61
3.3. Методи обробки первинної інформації.....	70
3.4. Економічна інформація та її класифікація.....	73
Питання для самоперевірки засвоєних знань.....	83
Лекція 4. Загальні методи наукових досліджень	84
4.1. Поняття методології, методики та методів дослідження.....	84
4.2. Основні групи загальних методів.....	90
4.3. Логічні закони та правила.....	105
Питання для самоперевірки засвоєних знань.....	108
Лекція 5. Економіко-статистичні методи	109
5.1. Методи і прийоми обробки даних.....	109
5.2. Методи і прийоми аналізу.....	125
Питання для самоперевірки засвоєних знань.....	127
Лекція 6. Методи соціально-економічного прогнозування	128
6.1. Сутність, принципи та функції прогнозування. Класифікація прогнозів.....	128
6.2. Методи прогнозування: експертні оцінки, методи екстраполяції існуючих тенденцій.....	132

6.3. Методи прогнозування: моделювання, методи історичних аналогій, сценарії майбутнього.....	138
Питання для самоперевірки засвоєних знань.....	145
Лекція 7. Оформлення результатів наукових досліджень.....	147
7.1. Структурні особливості та форми наукових досліджень.....	147
7.2. Стил ь наукових робіт.....	155
7.3. Бібліографічна інформація та характеристика особливостей складання бібліографічних списків.....	161
Питання для самоперевірки засвоєних знань.....	166
Лекція 8. Методика написання кваліфікаційної роботи магістра.....	167
8.1. Сутність дипломного проектування, вибір теми та форми дослідження.....	167
8.2. Структура кваліфікаційної роботи магістра.....	170
8.3. Приклад написання вступу до кваліфікаційної роботи магістра.....	180
Питання для самоперевірки засвоєних знань.....	184
Список використаних джерел.....	185

ВСТУП

Процес розвитку науки і освіти ставить певні вимоги до організації науково-дослідної діяльності у вищих навчальних закладах. В її основі має лежати якісно нова теоретична підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних володіти глибокими знаннями та конструктивним мисленням. У першу чергу це передбачає досконале володіння методологією наукових досліджень і вмінням практично їх застосувати. Отже, наукова підготовка здобувачів вищої освіти – одне з важливих завдань навчального процесу.

Закон України "Про вищу освіту" (2016) визначає основні завдання наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності у вищих навчальних закладах:

забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності;

одержання конкурентоспроможних наукових і науково-прикладних результатів;

застосування нових наукових, науково-технічних знань під час підготовки фахівців з вищою освітою;

формування сучасного наукового кадрового потенціалу, здатного забезпечити розробку та впровадження інноваційних наукових розробок.

Важливим етапом у вирішенні цих завдань є запровадження в навчальний план дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень», покликаною сформуванню у випускників певні вміння та навички, що відповідають сучасним вимогам підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня. Метою дисципліни є навчання студентів магістратури самостійно ставити і творчо розв'язувати різні складні проблеми, оволодіти методологією та методикою наукових досліджень, швидше залучатися до професійної діяльності, вміти втілювати наукові знання у практичну площину та адаптуватися до нових умов, постійно вдосконалювати свою кваліфікацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Г. Основи наукових досліджень в агробізнесі : навч. посібник / [В. Г. Андрійчук]. – Київ : КНЕУ, 2018. – 491, [5] с.
2. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В. Г. Андрійчук. – К: КНЕУ, 2015. – 779 с.
3. Андрійчук В. Г. Критерії розподілу аграрних підприємств за розміром та диференціації рівня підтримки агробізнесу / В. Г. Андрійчук, І. С. Сас / Економіка АПК – 2017. - № 10. – С. 13-25.
4. Андрійчук В. Г. Сутнісний аспект методології наукових досліджень / В. Г. Андрійчук / Економіка АПК – 2016. - № 7. – С. 87-94.
5. Андреева Л.О. Моделювання конкурентоспроможності продукції / Л.О. Андреева // Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2014. – № 3 (27). С. 57-59.
6. Арутюнов В. Х. Методологія соціально-економічного пізнання: навч. посібник / В. Х. Арутюнов, В. М. Мішин, В. М. Свінцицький; КНЕУ. – К.: КНЕУ, 2005. – 352 с.
7. Грицаєнко Г. І. Метод аналізу ієрархій у визначенні пріоритетних напрямів інтенсифікації землеробства [Електронний ресурс] / В.А. Дідур, Г.І. Грицаєнко, І.М. Грицаєнко // Науковий вісник ТДАТУ. – 2016. – Вип. 6, Т. 1 – С. 22-34. – Режим доступу : <http://nauka.tsatu.edu.ua/e-journals-tdatu/pdf6t1/5.pdf>.
8. Грицаєнко М. І. Розвиток наукового забезпечення аграрного виробництва / М. І. Грицаєнко // Економіка АПК. – 2014. – № 6. – С. 79–87.
9. Гуторов О. І. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посібник /О. І. Гуторов; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва – Х.: ХНАУ, 2017. – 272 с.
10. Завадських Г.М. Методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості регіону [Електронний ресурс] / Г.М. Завадських //

Глобальні та національні проблеми економіки. - 2017.-№17.-С.152-155.

Режим доступу до статті:<http://global-national.in.ua/issue-17-2017>.

11. Економічні дослідження (методологія, інструментарій, апробація): Навч. Посіб. / за ред. А. А. Мазаракі. – 2-ге видання, допов. – К.: Київ. Нац. Торг.-екон. Ун-т, 2011. – 296 с.
12. Єріна А. М. Методологія наукових досліджень: навч. посібник / А. М. Єріна, В. Б. Захожай, Д. Л. Єрін. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 212 с.
13. Єріна А. М. Статистика: підручник / А. М. Єріна, З. О. Пальян. – К.: КНЕУ, 2010. – 351 с.
14. Кандиба А. М. Менеджмент наукового дослідження: навч. посібник / А. М. Кандиба. – К.: Аграрна наука, 2007. – 220 с./
15. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посібник / О. В. Крушельницька. – К.: Кондор, 2009. – 206 с.
16. Лесюк О. І. Методологія наукових досліджень: навч. посібник / О. І. Лесюк - Івано-Франківськ: Факел, 2003.-297 с.
17. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. Режим доступу:<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>.
18. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2). – К.: ВПЦ "Київський університет", 2018. – 607 с.
19. Миколюк Оксана. Як допомогти новому поколінню учених утриматися в інститутах та лабораторіях [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://m.day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/omolodzhuvalni-klityny-dlya-nauky>.

- 20.Надикто В. Т. Основи наукових досліджень : підручник / В. Т. Надикто [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/2323/1/%d0%9d%d0%b0%d0%b4%d0%b8%d0%ba%d1%82%d0%be%20%d0%92.%20%d0%a2.%20%d0%9e%d1%81%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b8%20%d0%bd%d0%b0%d1%83%d0%ba%d0%be%d0%b2%d0%b8%d1%85%20%d0%b4%d0%be%d1%81%d0%bb%d1%96%d0%b4%d0%b6%d0%b5%d0%bd%d1%8c.pdf>.
- 21.Наказ Державного комітету статистики України «Про затвердження методологічних положень з організації статистичних спостережень зі статистики сільськогосподарських підприємств» від 19.11.2011 р., № 289 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2011/289/289.htm.
- 22.Національний стандарт України. «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» ДСТУ 8302:2015. – 20 с.
- 23.Національний стандарт України. ДСТУ 1.5:2015 Національна стандартизація. Правила розроблення, викладання та оформлення національних нормативних документів. – 65 с.
24. Опря А. Т. Статистика: навчальний посібник. – Х.: ЦУЛ, 2016. – 536 с.
25. Педченко Г. П. Статистика: навчальний посібник. - / Г. П. Педченко. — Мелітополь: Колор Принт, 2018. — 266 с. — ISBN 978-966-2489-67-5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/5764/1/%2B%2B%2B%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%20%D0%904%203.pdf>.
- 26.Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556 – VII (редакція від 18.03.2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

27. Про наукову і науково – технічну діяльність: Закон України - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
28. Про науково – технічну інформацію: Закон України - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>.
29. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22 березня 2012 року № 4618-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4618-vi>.
30. Прус Ю. О. Аналіз організаційної структури аграрного виробництва в Запорізькій області / Ю. О. Прус // Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет Випуск 10 (37). Ч.1. – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Герасимчук З.В. – Луцьк, 2013. – С.437-445.
31. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень: навчальний посібник / В.І. Романчиков - К.: Центр учбової літератури, 2007. – 254 с.
32. Соловйов С. М. Основи наукових досліджень: навчальний посібник / С. М. Соловйов – К.: Центр учбової літератури, 2007.-176 с.
33. Стеченко Д. М. Методологія наукових досліджень: підручник / Д. М. Стеченко, О. С. Чмир. – 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2007. – 317 с.
34. Сучасний тлумачний словник української мови : 65000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук. проф. В. В. Дубічинського. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2006. – 1008 с.
35. Тринько Р. І. Методика економічних досліджень / Р. І. Тринько. – Львів: «Українські технології», 1999. – 356 с.
36. Цивілко Ксенія Куди котиться українська наука [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.112.ua/mnenie/kudy-kotytsia-ukrainska-nauka-501577.html>.

37. Чмиленко Ф. О. Посібник до вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» [Текст] / Ф.О. Чмиленко, Л.П. Жук. – Д.: РВВ ДНУ, 2014. – 48 с.
38. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко – 5-те вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 307 с.
39. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень : навч. посібник / В. Є. Юринець. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 178 с.
40. Яворська Т.І. Когнітивне моделювання факторів впливу на збільшення прибутку суб'єктів малого бізнесу в сільському господарстві // Науковий часопис “Університетські наукові записки” Хмельницького університету управління та права. – Хмельницький, 2013, 445 с. – С. 151-157.
41. Яворська Т.І. Методологія наукового дослідження розвитку малого бізнесу в сільському господарстві / Т.І. Яворська // Інноваційна економіка: науково-виробничий журнал / Тернопіль: СМП «Тайп», 2013. – № 8 [46], С. 206–209.
42. Яворська Т. І. Методологія вдосконалення управління бізнес-процесами в сільськогосподарському підприємстві / Т. І. Яворська // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс». – № 2 (37), 2018, С. 154-162.
43. Яворська Т. І. Оцінка рівня спеціалізації сільськогосподарського виробництва /Т. І. Яворська // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (економічні науки) - Вип. 202, 2019, С. 3-10
44. Ястребова О. В. Методика фінансового планування та прогнозування на підприємстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.investplan.com.ua/pdf/1_2012/20.pdf.

Навчальне видання

Яворська Тетяна Іванівна

Методологія та організація наукових досліджень

Курс лекцій

Надруковано з оригіналів макетів замовника
Підписано до друку 10.06.2020 р. формат 60x84 1/16
Папір офсетний. Наклад 100 примірників
Замовлення № 825

**Виготовлювач ПП Верескун В.М.
Видавничо-поліграфічний центр «Люкс»
М. Мелітополь, вул. М.Грушевського,10 тел. (0619) 44-45-11**

Свідоцтво про внесення субекта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виробників
і розповсюджувачів видавничої продукції
від 11.06.2002 р. серія ДК № 1125